

Internet-használat és hálólét-konstrukció

A tanulmány szerzője az internet összetett természetének leírására egy arisztotelészi internetfilozófiai megközelítést javasol. Eszerint az internet felfogható technikai rendszerként, kommunikációs csatornaként, kulturális médiumként és önálló organizmusként is. A kiterjedt internethasználat következtében mesterségesen megvalósuló öncélú, plurális, szabad értékválasztású közösségek a társadalmi létre ráépülő hálólétet alakítanak ki. A hálólét mint a természeti és társadalmi létet követő harmadik emberi létszféra öröklí a korábbi létszférák értékvilágának számos meghatározottságát.

Kulcsszavak: *internet, internetfilozófia, hálólét, kiberkultúra, saját világok konstrukciója*

Szerzői információ:

Ropolyi László

Filozófus és fizikus Budapesten végezte tanulmányait. Filozófiát, tudománytörténetet és tudományfilozófiát tanít. Az utóbbi években főként tudomány- és technika-filozófiai, valamint internet-filozófiai kutatásokat folytat. E témában publikált legfrissebb könyve: *Az Internet természete. Internetfilozófiai értekezés* (Budapest, 2006, Typotex).

E-mail: ropolyi@hps.elte.hu

Így hivatkozzon erre a cikkre:

Ropolyi László. „Internet-használat és hálólét-konstrukció”.

Információs Társadalom VI, 4. szám (2006): 39–46.

<https://dx.doi.org/10.22503/inftars.VI.2006.4.5>

A folyóiratban közölt művek

a Creative Commons Nevezd meg! – Ne add el! – Így add tovább! 4.0

Nemzetközi Licenc feltételeinek megfelelően használhatók.

Ropolyi László

Internethasználat és hálólét-konstrukció

Naponta tapasztaljuk az internet használata által generált változásokat – közösségi viszonyaink, kulturális környezetünk, személyes kapcsolataink, kommunikációs gyakorlatunk, olvasási és írási szokásaink átalakulását. A változások ténye nyilvánvaló, de korántsem nyilvánvaló értékelésük. Kérdésesnek tűnik a változások jellege, jelentősége, mélysége és milyensége egyaránt. Az internet megjelenését követő felfokozott várakozások múltával manapság már némi kiábrándulás is tapasztalható: talán ezúttal sem változik meg alapvetően körülöttünk semmi, s ugyanazokat a tevékenységeket folytatjuk, ugyanazokat az emberi szituációkat éljük át, mint eddig – legfeljebb némileg más feltételek között, s valamivel gyorsabban érjük el tradicionális céljainkat. Nem nehéz amellet érvelni, hogy az internet forgalmának jelentős része a hagyományos gazdasági és társadalmi tevékenységek (banki műveletek, kereskedelmi és postai szolgáltatások stb.) fenntartását szolgálja. Sőt, az internet működésének megfelelő redukciója révén akár azt is felvethetjük, hogy maga az internet sem valami alapvetően új eszköz, hiszen már a távíróhálózat is – mint afféle viktoriánus internet – meglehetősen hasonló feladatokat látott el.¹

Mindemellett az utóbbi tizenöt-húsz évben szociológiai, kulturológiai, filozófiai, etikai, jogi, pszichológiai, sőt internettudományi tanulmányok sokasága született abból a feltevésből kiindulva, hogy az internet alapvetően új emberi alkotás. Ez esetben az elemzés feladata abban áll, hogy feltárja, bemutassa és értékelje az internet által kiváltott hatásokat, s rámutasson az internet használatából eredeztethető társadalmi és kulturális változásokra.² Mindazonáltal az internet társadalmi és kulturális hatásainak azonosítása és leírása feltételezi, hogy az internet és a társadalom viszonyában a társadalom a közöttük fennálló kölcsönhatás „átfogó kategóriája”, azaz az internet befolyásolja ugyan a társadalmi viszonyokat, de ez a befolyás viszonylagos és korlátozott, míg a társadalomnak az internetre (annak létrejöttére, létezésére, működésére és az általa kiváltott hatásokra) vonatkozó befolyása abszolút és korlátlan. Másként mondva: a kiváltott társadalmi és kulturális hatások az internet „közvetítésével” érvényesülnek, de tulajdonképpen forrásaik, illetve mozgatóik az adott társadalmi viszonyrendszerben keresendők. Ilyenformán könnyű megérteni, hogy meghatározott társadalmi viszonyok mellett

¹ Ebből a szempontból jól hasznosítható pl. Standage, Tom: *The Victorian Internet: The Remarkable Story of the Telegraph and the Nineteenth Century's On-Line Pioneers*. New York, 1998, Walker and Co.

² Az elemzések végtelen sokaságában való tájékozódást talán érdemes a következő hálólhelyeken kezdeni: netzwissenschaft. <http://www.netzwissenschaft.de/e.html>;

Net-Life Resources. <http://www.informatik.umu.se/nlrg/nlr.html>;

Resource Center for Cyberculture Studies. <http://www.com.washington.edu/rccs/>;

First Monday. Peer-reviewed Journal on the Internet. <http://www.firstmonday.dk>;

Alan Liu's Voice of the Shuttle. <http://vos.ucsb.edu/index-netscape.asp>

az internet használata akár haladó, akár konzervatív célokat is szolgálhat. Az internet hasznos *eszköz*, az általa kiváltott hatások a beleépített társadalmi céloktól függenek.

Noha ez a szemléletmód eléggé elfogadott az internet tanulmányozásával foglalkozó elemzők körében, az internet és a társadalom viszonyára vonatkozóan mégsem tekinthető kielégítő jellemzésnek. Mindenekelőtt azért, mert az internetet kizárólag technikai rendszerként fogja fel, és ily módon az elemzést a társadalom és a technika kölcsönhatására koncentrálva, társadalomelméleti és technikafilozófiai keretek között tartja. A társadalom és a technika viszonyával kapcsolatban persze, ezeken a kereteken belül maradván is, különféle nézőpontokat érvényesíthetünk, és sokféleképpen értelmezhetjük a technikák társadalmi meghatározottságának részleteit, illetve az ideológiák technikai közvetítésének lehetőségeit.³

Illusztrációként érdemes megemlíteni két jellegzetes írást. Az internet filozófiai analízisére vállalkozó Graham munkája⁴ például számos fontos szempontot felvet és tárgyal is, de az internet természetére vonatkozó megállapításaiban, úgy tűnik, beéri azzal, hogy az internet technikai eszköz jellegére koncentrál. Az efféle eljárás értelme, hogy érvényre juttatásával az internet jellemzésében kiválóan felhasználhatók a technikafilozófia klasszikus eredményei. Az internet technikai eszközként való felfogása jó kiindulópont az internet bemutatására, de Graham elemzése jószérivel csak a technika jó vagy rossz természetére vonatkozó gondolatmeneteket idézi fel az internet kapcsán is, így erőfeszítései viszonylag szerény eredményekre vezetnek. Dreyfus⁵ hangsúlyai mások, de az ő internetképe is meglehetősen egyoldalú és egysíkú. Úgy tűnik, számára az a fontos, hogy a korábban a mesterséges intelligencia számítógépes megvalósítása kapcsán megfogalmazott kritikáját⁶ továbbra is fenntartsa, és az internet használatának tipikus szituációira is kiterjessze. Dreyfus hangsúlyozza, hogy az internetes tevékenységek során nem realizálódik a testi/érzéki jelenlét, s ez a szükségszerűen fellépő hiány az internet használatának szűk korlátokat szab.

Az efféle elemzések nyilvánvaló hibája, hogy eltekintenek az internet természetének összetettségétől. Az internet valamiféle technikai rendszer – de nem csupán az. Valójában jól ismerjük az internet kommunikációs szerepét is. Persze felfoghatjuk úgy a dolgot, hogy ebben a vonatkozásban az internet ugyancsak technikaként – méghozzá sajátos kommunikációs technikaként – szerepel, de egyáltalán nem biztos, hogy ezzel a megközelítéssel kielégítően értelmeztük a kommunikációt magát.⁷ Sőt, könnyű észrevenni, hogy még ezzel sem merítettük ki a lehetőségeket, hiszen nem vettük figyelembe az internet kulturális médium dimenzióját, holott honlapok milliárdjai tanúskodnak jelentőségéről. Természetesen tekinthetjük a kultúrát is valamiféle technikának, de ezzel még egyáltalán nem lesz eléggé kifinomult a megértésünk.

³ A technika és társadalom viszonyára érzékeny technikafelfogások rövid bemutatása is megtalálható a „Technika és etika” című dolgozatomban, amelyik a 245–292. oldalakon jelent meg a következő könyvben: Fekete, L. (szerk.): *Kortárs etika*. Budapest, 2004, Nemzeti Tankönyvkiadó.

⁴ Graham, Gordon: *The Internet. A philosophical inquiry*. London and New York, 1999, Routledge.

⁵ Dreyfus, Hubert L.: *On the Internet*. London and New York, 2001, Routledge.

⁶ Dreyfus, Hubert L.: *What Computers Can't Do. A Critique of Artificial Reason*. New York, 1972, Harper & Row.

⁷ A kommunikáció természeténél pontosabb megértéséhez hasznosak lehetnek például a következő könyvek: Béres István – Horányi Özséb (szerk.): *Társadalmi kommunikáció*. Budapest, 2001, Osiris; Griffin, Em: *Bevezetés a kommunikációelméletbe*. Budapest, 2001, Harmat.

Az is evidensnek látszik, hogy az összetett természetűként megértett internet és a társadalom viszonya ugyancsak összetett lesz, és nem korlátozódik a technika és a társadalom viszonyában megismert kapcsolatokra, hanem figyelembe kell vennünk a kommunikáció és a társadalom, valamint a kultúra és társadalom sajátos kapcsolatait is. Egy ilyen összetett elemzés lehetővé teszi az internet és a társadalom viszonyának komplexebb megértését, és hozzásegíthet az internet használata során bekövetkező változások jellegének és jelentőségének pontosabb felméréséhez.

Ennek érdekében a továbbiakban először az internet komplex természetét szeretnénk jellemezni, majd az internethasználat következtében létrejövő – és a társadalmi létre ráépülő – hálólét perspektíváját fogjuk felvázolni. Végül a társadalmi lét és a hálólét viszonyában próbáljuk bemutatni a konzervatív és a haladó tendenciák mai jelenlétét.

Az internet összetett természetéről

Az internet *összetett természetének* bemutatása érdekében hasznosnak tűnik az arisztotelészi metodológiára hagyatkoznunk, hiszen ez az eljárás a dolgok természetének a megközelítésében korábban sokszor jól bevált. Ilyenformán célszerű kezdetben olyan felsorolásokhoz folyamodni, amelyek a kérdéses dolog megjelenésének és használatának jól megfigyelhető változatait összegzik, s *tipikus* internettulajdonságokat és internetes tevékenységformákat képviselnek. Ilyennek számítanak a következők:

- számítógépek, illetve hálóhelyek közötti biztonságos adatforgalom révén fájlok le- és feltöltése (ftp), valamint mindenféle adminisztratív, üzleti, banki, tőzsdei, termelési, fogyasztási és kulturális célú fájltranszferek;
- elektronikus levelezés és egyéb (korábban postainak nevezett) hasonló szolgáltatások;
- automatikus adat- és információkezelő rendszerek által támogatott önszerveződő tevékenységek és közösségek (hírcsoportok, diszkussziós listák, fórumok, csevegőszobák, szerepjátékok) fenntartása és kiszolgálása;
- intézményi és személyes honlapok, naplók (blogok), műsorok (podcastok) szerkesztése, illetve az ezek között való böngészés, szörfölés;
- hálózatba kapcsolt számítógépek összehangolt működtetése révén virtuális és megaszámítógépek, a „világméretű számítógép” kialakítása és hasznosítása.

Egy ilyen gyakorlatias felsorolás persze szükségszerűen esetleges, egyáltalán nem világlik ki belőle, hogy melyik funkció természetesebb, vagy lényegesebb a többinél. Talán helyesen járunk el, ha Arisztotelésznek a létezők természetét feltáró eljárását követjük továbbra is, és az internet természetének megértéséhez igénybe vesszük a dolgok természetének vizsgálata során általa rendszeresen alkalmazott anyag, mozgás, forma és cél kategóriákat is. Persze nyilvánvalóan a most vizsgált objektum – az internet – megértéséhez alkalmasnak gondolt, átértelmezett változatban, vagyis a technikai eszköz, kommunikációs szereplő, szabadon formálható közeg és organizmus fogalmaiként. Ezek szerint:

1. Az internet mindenekelőtt egymás közti gyors és biztonságos adatforgalom lebonyolítására képessé tett, világméretű hálózatba kapcsolt *számítógépek rendszere*. A rendszerint különféle típusú és teljesítményű számítógépek és lokális számítógép-

hálózatok közötti kapcsolatot biztosító globális hálózat redundáns felépítésű, vagyis az egyes gépek között sokféle összeköttetés létesíthető, és az egyes adatforgalmi szituációkban nincs teljesen előírva az adatok továbbításának az útja. Egy nagyobb adattömeg feldolgozása kisebb, egymástól elkülönítetten kezelt és továbbított csomagokra bontva történik. Az internet *technikai eszközként* osztozik más technikai eszközök sorsában, s változatos emberi-társadalmi szükségletek kielégítését támogatja, a bevásárlástól a távmunkán, távoktatáson, a különféle adminisztratív, politikai, kulturális és vallási tevékenységeken keresztül egészen a nemzetközi pénzügyi és tőzsdei manőverekig. Az internet természetének technikai eszköz aspektusaival főként *mérnökök, számítástechnikusok és programozók, valamint jogászok, szociológusok, tudomány- és technikafilozófusok* vannak ismeretségben.

2. Az internet esetében továbbá azt is láthatjuk, hogy a lehető legváltozatosabb *kommunikációs* szituációk nélkülözhetetlen *szereplője*. Ebben a viszonylatában az internet bizonyos értelemben aktív ágensként, másként mondva olyan hermeneutikai eszközként nyilvánul meg, amelyik maga is résztvevője a kommunikált tartalmak interpretációjának. Internethasználat révén lehetséges az egymástól nagy távolságra lévő kommunikáló partnerek közötti hang (beszéd és zene), írott szöveg- vagy képalapú (vagy ezek tetszőleges kombinációjával véghezvitt, azaz multimédia jellegű) kommunikáció. A felek kapcsolata lehet közvetett vagy közvetlen, egyirányú vagy interaktív, személyes vagy személytelen, vezetékhez kötött vagy mobil, egyidejű vagy osztott idejű is. Az interneten keresztül lebonyolított kommunikáció örökli a korábbi információs gépek és rendszerek (postaszolgálatok, telefon, telex, fax, rádió, televízió, sajtó, számítógép) számos fontos eljárását, s *mind ezeket együtt* próbálja működtetni és felhasználói számára használhatóvá tenni. A megvalósuló kommunikációs szituációkhoz alapvetően hozzátartoznak aktuálisan kihasználatlan lehetőségeik is, vagyis a kommunikációs rendszer nyitott és önfejlődő. Az internet természetének kommunikációs vonásairól az *információ- és kommunikációelmélet* és a *kommunikációfilozófia* képviselői tudnak sokat.

3. Az internet azonban nem csupán számítógépek hálózatba kapcsolt rendszere és a kommunikációs szituációnak a kommunikációt lehetővé tevő egyik szereplője, hanem olyan sajátosan *formálható közeg*, a legtágabb értelemben értett *kultúra* is, amelyben a legkülönbélebb *emberi* törekvések, szándékok, értékek, tervek és termékek formát ölthetnek. Ennek során az internetes közegben (is) előállítják a kultúrát, a maga teljes változatosságában, a tudomány, a művészetek és a vallások produktumaival és a hozzájuk kapcsolódó tevékenységekkel; a gazdasági és politikai viszonyokkal és ezek tevékenységformáival együtt, persze virtuális formában. Az internet olyan univerzális médium, a mindenség olyan különálló szférája, ahol az ember a számára korábban hozzáférhető természeti és társadalmi közeg után új világra, vagy legalábbis új terepre, új otthonra lelhet, ahol új lehetőségeket próbálhat ki, illetve ahol saját természetének, megszokott értékeinek és tevékenységének új aspektusait valósíthatja meg. Az internet természetének kultúra aspektusait leginkább talán a *pszichológiai, szociológiai, etikai, kultúrfilozófiai, antropológiai, társadalomelméleti és társadalomfilozófiai* irodalomban szokták elemezni.

4. Végül az internet mint önálló *organizmus* is azonosítható, különválasztva a felépítésében részt vevő gépektől, a segítségével folytatott kommunikációtól és a közegét formáló emberi tartalomtól. A világméretű organizmus más evolúciós rendszerek mintá-

jára, az evolúciós barkácsolás módszereit követve fejlődik. Az emberek gondolkodásukkal, tetteikkel és törekvéseikkel egyetemben maguk is az organizmus részei. Az internet természetének organizmtikus vonásaival a *rendszerelmélet*, a *rendszerfilozófia*, a *hálózatelmélet* és a *metafilozófia* képviselői foglalkoznak.

Összefoglalóan (és némileg leegyszerűsítve) talán azt mondhatjuk, hogy az internet számítógépekből összeállított önfejlődő, komplex technikai eszköz, amely adottságaiból adódóan egyrészt meghatározó szerepet játszik a napjainkra jellemző kommunikációs folyamatokban, másrészt alapvető emberi értékek, relációk és törekvések befogadására, megjelenítésére, megőrzésére és működtetésére alkalmas kulturális közeg.

Ez a meghatározás persze még csak előzetes megértést nyújt, nem elegendő az internet természetének valódi megértéséhez. Megemlítésével az a célunk, hogy érzékeltesük a feladat jellegzetességeit és a megoldáskeresés lehetőségeit. Az internet technikai vonatkozásainak leírásához mérnöki, számítástechnikai és programozói ismeretekre, valamint technika- és tudományfilozófiai szempontok alkalmazására volna szükség. Ezeket az internet további aspektusainak elemzése során ki kellene egészíteni jogi, szociológiai, pszichológiai, információ-, kommunikáció- és médiaelméleti, antropológiai, etikai, társadalom- és kultúrafilozófiai, rendszerelméleti és még ki tudja, milyen más diszciplínák szemléletmódjának és eredményeinek igénybevételével. Vagyis: igazi multidiszciplináris feladatról van szó. (Az internetet tanulmányozó kutatók konferenciáinak vegyes összetétele jól demonstrálja ezt az összefüggést.) Mivel a *filozófia* szemléletmódja nézetünk szerint eleve *multidiszciplináris* jellegű (ahogyan Arisztotelész mondaná: a filozófia a létező *összes* meghatározottságára és adottságára figyelve „a létezőt mint létezőt” próbálja megérteni), az internet komplex jellemzéséhez egyfajta „*internetfilozófiát*” kell kialakítanunk és működtetnünk. Az arisztotelészi intenciók alapján kialakított internetfilozófia összegyűjti és rendszerezi az internet használatának és leírásának rendelkezésre álló változatait, s kritikai elemzésük segítségével e létező természetének négy aspektusát (miből, mi, milyen módon és milyen eredménnyel épül fel), valamint ezek egymáshoz való viszonyát tanulmányozza. A korábban mondottakból nyilvánvaló, hogy egy ilyen módon előállított *arisztotelészi internetfilozófia* a technikai rendszer, a kulturális közeg, a kommunikációs szereplő és az önálló organizmus aspektusaival jellemzi az internet természetét.

Társadalmi lét és hálólét

Ehelyütt nem tudjuk bemutatni az internetfilozófia részleteit és működés módját, legfeljebb megemlíthetjük, hogy másutt technikafilozófiai, kommunikációfilozófiai, kultúrafilozófiai és organizációfilozófiai gondolatok felhasználásával próbáltuk felderíteni, hogy az internet miből áll, tulajdonképpen micsoda, milyen módon létesül, és mi végre létezik egyáltalán.⁸ A technikának, a kommunikációnak, a kultúrának és az organizmusoknak a társadalomhoz való viszonyát tanulmányozva azt találtuk, hogy az internet technikából, kommunikációból, kultúrából és más organizmusokból jön létre. Megállapítottuk, hogy összetett, komplex, posztmodern értékeket hordozó szuperorga-

⁸ A részletek megtalálhatók „*Az Internet természete*” című könyvemben (Týpotex, 2006).

nizmus. Kiderült, hogy a késő modern kor emberének konstrukciós praxisa hozza létre. Láthatóvá lett, hogy létrehozásának és létezésének célja a késő modern ember kiszabadítása az univerzális, elvont értékekre épített modern világból, valamint egy új, posztmodern értékekre alapozott, szabadnak hitt, virtuális és nyitott emberi létszféra kialakítása és fenntartása. Megmutatható, hogy az internet használata a társadalmi lét minden meghatározottságát hasonló értelemben befolyásolja, és megváltoztatja a társadalmi létforma összes lényegi összefüggését. A változások jellegzetességei talán így jellemezhetők:

Az internet léte az uralom, az egység, a szabadság és az integritás együttlétezésével leírható létezési mód. Az internet léte mindenekelőtt egyfajta uralom léte, olyan uralomé, amellyel az ember létrehozhat egy mesterséges létezőt. Ez a mesterséges létező virtuálisan és nyitottan létezik, szabad és posztmodern természetű.

Am mi ez a mesterséges létező? Mesterségesen fenntartott emberi közösség. A sokféleképpen különválasztott emberek sajátos, új egysége, a sokféleképpen kommunikáló felek együttlétezése. Kommunikációs gépek által támogatott, a résztvevők által individuálisan és valóságosan kontrollált egység, virtuális, nyitott, szabad emberi közösség. A közösségépítéshez nem kell individuális szakértelem, a közösségépítés szakértelme, mivel azt a gépekbe épített tudás pótolni képes. Az internet léte tehát a különválasztott emberek között mesterségesen kialakított közösség léte.

Milyen ez a mesterséges létező, ez a mesterségesen fenntartott közösség? Céljait tekintve szabad, valamiért valóan szabad. Öncélú közösség, a szabadság birodalmának lakója, saját, szabad és független hálópolgárai által alkotott kultúrával. Az individuumok identitása, értékvilága nyitott, virtuálisan bárkivé válhatnak, számukra bármi értékké válhat. Az internet léte tehát a különválasztott emberek között mesterségesen megvalósuló öncélú, plurális, szabad értékválasztású közösségek léte.

Ezek az öncélú, plurális kultúrájukat individuálisan választó közösségek létrejöhetnek és fennmaradhatnak.

Mivel az internet az utóbbi néhány évtized terméke, meg lehet keresni a késő modern korra jellemző sajátos vonásait is. Az internet természetét így végül a késő modern technika, kommunikáció, kultúra és szerveződési formák elemzésének tanulságaira alapozva tudjuk megérteni. Így arra az eredményre jutunk, hogy az internet a társadalmi viszonyokat átértékelő, az emberi lényeket a társadalmi szférából a hálólét viszonyai közé transzformálni kívánó hálópolgár rendelkezésére álló eszköz, amelynek köszönhetően ez az átmenet lehetségessé válik, és ez az állapot gyakorlatilag megvalósulhat.

A hálólétbe való átmenet folyamatának, valamint a hálólét karakterisztikumainak a leírására a manapság zajló, illetve a részben már látható, de még előttünk álló változások azonosításában és értelmezésében felhasználhatunk egy történelmi analógiát. Aból a feltevésből kiindulva, hogy a 15. században végbement vallásreformációs folyamatokhoz hasonló változásokat élünk át ma is, napjaink folyamatait „a tudás reformációja” fogalmának a bevezetésével és használatával próbáljuk értelmezni és érthető keretbe foglalni.⁹ Az analógia által támogatott interpretációs törekvés nyomán a következő fontosabb megállapításokra juthatunk:

1. Az interneten megjelenített, illetve az internet által közvetített ismeretek felértékelik a szituációfüggő, technikai jellegű, posztmodern karakterisztikumokat mutató tudásformákat. A modern tudás egész rendszere átértékelődik, és jelentős részben

virtualizálódik, a tudáshoz való viszony személyes, konkrét, nyitott és plurális jelleget ölt. A tudományos intézményrendszer jelentősége radikálisan visszaszorul. A tudományos ismeretek helyett a technológiai ismeretek és az ismeretek értelmezésének technológiai kerülnek előtérbe.

2. A társadalmi közösségek által létrehozott kultúra mellett egyre jelentősebb szerepet kap az individuális kiberkultúra. Ennek során nagymértékben visszaszorul a kultúrát előállító, illetve elfogyasztó szereplők tradicionális különválása. Az információs technológiák által hatékonyan támogatott hálópolgárok saját világainak milliárdjai társulnak a kultúra hivatásos konstruktőreinek produktumaihoz. A kiberteret virtuális világaink egyidejűleg jelen lévő végtelen változatosságú variációi népesítik be. A tudományos kultúra rovására teret nyer az esztétikai kultúra, a kulturális tevékenységet meghatározó emberi képességgé a képzelet válik.

3. A személyiség posztmodernizálódik, azaz individuálisan kiteljesedett, virtuálisan rendkívül kiterjedt lesz, játékos karakterű, légius vonásokat vesz magára. Sérülékenyebb, kaotikus dinamikára kényszerül, posztönző hálólakó alakul ki. A hálópolgárok leginkább hálózati munkával, azaz személyiségük és közösségeik kiépítésével és fenntartásával foglalatoskodnak.

4. A természeti és társadalmi létszféra mellett kiépül a hálólétszféra is. Az ember immár három világ polgára leend. Az emberi élet centruma elmozdul a hálólét felé. Az egyes szférákhoz való hozzáférés szabadsága, a létszférák egymáshoz való viszonya változatosan, ma még beláthatatlan módon alakul.

5. A hálólétforma a konkrét lét birodalma. A hálólétbe lépve „ismét” kezdetét veszi az emberiség „igazi története”, a társadalmi létből a hálólétbe való átmenet az elvont emberi képességekre alapozott élet birodalmából a konkrét képességekre épülő élet birodalmába visz át.

Az internethasználat következtében zajló változások jellege

A hálólét létrejötté, az emberi létszférák gyarapodása kétségtelenül rendkívüli fejlemény – beszélhetünk akár progresszióról is, de valójában aligha van megfelelő szavunk a változások mértékének és jellegének megnevezésére. A „keletkezés”, vagy a Heidegger által elemzett antik görög „fűszisz” fogalmi¹⁰ talán használhatók volnának, de a megfelelő megnevezésnél bizonyára fontosabb lenne a változás karakterisztikumait azonosítani.

Mindenekelőtt nyilvánvalónak tűnik, hogy a hálólét a társadalmi léthez viszonyítva radikális haladást képvisel. Ebben a folyamatban az internet nem egyszerűen befolyásolja a társadalmi és kulturális viszonyokat, hanem mintegy megszüntetve-megőrizve és magasabb szintre emelve egy más-létbe transzformálja őket. Az internethasználat által fenntartott hálólét alapvető adottsága a hálópolgárok felszabadítása az elvont emberi képességek (mindenekelőtt a modern elvont ész) uralma alól. A hálópolgár mint hálópolgár lényegében csak saját individuális kiberkultúrája által determinált, s így radikáli-

⁹ Ropolyi László: A tudás reformációja. *Korunk*, Harmadik folyam, XII/1: 38–45. (2001).

¹⁰ Heidegger, Martin: *Bevezetés a metafizikába*. Budapest, 1995, Ikon.

san emancipált. Így például a saját honlapját fenntartó individuum végső soron csak magának tartozik számadással.

Mindazonáltal egyáltalán nem állíthatjuk, hogy értékvilága minden vonatkozásban haladó jellegű volna. Sőt, bármilyen furcsa is, feltűnő, hogy a konzervatív értékrend¹¹ szinte minden jellegzetességét hordozza. Megismétlődni látszik a tradicionalizmus modern konzervativizmussá válásának Mannheim által bemutatott szociológiai folyamata: a késő modern világ dinamikussá lett, s ez a dinamika a társadalmi differenciálódás, illetve individualizálódás terméke, olyan mozgás, amely „a szellemi kozmosz tartalmainak összességére is áterjed”, és így tovább. Jellegzetes konzervatív vonás a „konkrétban való megkapaszkodás”, a sajátnak, a birtokoltnak az átélése, az individuum pozíciójának kiemelése is – hogy csak azokat a jellegzetességeket soroljuk fel, amelyek közvetlenül láthatóvá teszik a hálópolgárlét értékvilágához való kapcsolódásokat.

Úgy tűnik, hogy a késő modern hálólét viszonyai sok szempontból emlékeztetnek a késő középkori viszonyokra. Az akkoriban kibontakozó modern viszonyok valójában nem szüntették meg a középkori hierarchikus világrendet a maga egészében, hanem valójában általánossá tették, „demokratizálták”, minden polgár számára elérhetővé tették azt, ami korábban csak a hűbérurak és az istenek privilégiuma volt: saját világuk lehetett, amely felett korlátlan uralmat gyakorolhattak. A késő középkorból felemelkedő modern világrend tehát ebből a szempontból egészen konzervatívnak mutatkozott. Ehhez hasonlóan azt láthatjuk, hogy a késő modernből felemelkedő hálólét nem szünteti meg a modernista világkonstrukciókat, csak minden hálópolgár számára lehetővé teszi, hogy éljen velük, amihez igénybe veszi az internet használatának következményeit. A saját világok konstrukciójának tradicionális modern kényszere érvényesül, de a konstrukcióhoz szükséges tudás és szakértelem technikai feltételek által meghatározott, az individuum személyes hozzájárulása korlátozott: kezdeményező és konkrét jellegű. A hálólét ebből a szempontból nagyon is konzervatívnak mutatkozik.

A hálólét szférájában a tudás szituációhoz kötött és technikai jellegű, ami az individuum saját világának kontextusában igazolódik. A beszédet és az írást háttérbe szorítja a képek használata. A képek használata nem kedvez a kritikai gondolkodásnak: képekkel csak állítani tudunk, tagadni nem. Az interneten a tudás reformációja zajlik – forradalomról nincsen szó. Az internet nem jó és nem rossz – csupán jellemző. Tükör. Úgy tűnik, ami ennek révén keletkezik, nem radikálisan új. A hálólét örökli a társadalmi lét megannyi nyűgét és nyavalyáját.

¹¹ Mannheim Károly: *A konzervativizmus. Tanulmány a tudás szociológiájáról*. Budapest, 1994, Cserépfalvi.